

Totaaltellingen van meeuwen langs de Belgische kust

Total counts of gulls along the Belgian coast

Comptage global des mouettes le long de la côte belge

GEERT SPANOGHE & KOEN DEVOS

Inleiding

Je hoeft geen vogelkenner te zijn om te weten dat de Vlaamse stranden een goede pleisterplaats zijn voor meeuwen. Hoewel zij zowat de opvallendste vogels zijn aan onze kust, werd de laatste decennia toch relatief weinig onderzoek naar hen verricht. Enkel de broedvogelpopulaties langs onze kust werden goed opgevolgd (zie o.a. Stienen *et al.* 2002). Vanaf eind jaren '80 werd ook meer aandacht besteed aan de aanwezigheid van meeuwen buiten de broedperiode en werden de eerste totaal-

lingen georganiseerd langsheen de volledige kustlijn (Devos & Debruyne 1990, 1991). Na 1992 kreeg dit soort tellingen gedurende enkele jaren geen vervolg meer, tot in het winterhalfjaar 1998-1999 vijf totaalstellingen plaatsvonden in het kader van een licentiaatsverhandeling aan de Universiteit Gent (Spanoghe 1999). Samen met een hele reeks aanvullende deeltellingen werd toen voor het eerst een globaal beeld bekomen van de aantalsevolutie in de winter. Vervolgens werden van oktober 2000 tot januari 2002, in het kader van een project

voor Afdeling Waterwegen en Kust van de Vlaamse Gemeenschap, maandelijks deeltellingen gedaan langs de Belgische kust. Op 28 januari 2001 werd toen ook een volgende totaalstelling georganiseerd. In dit artikel worden enkele resultaten over aantallen, verspreiding en leeftijdsverhoudingen van de verschillende soorten meeuwen voorgesteld.

SAMENVATTING

Na een leemte van bijna tien jaar werden in de periode 1998-2001 verschillende totaal- en deeltellingen uitgevoerd van meeuwen langs de Belgische kust. Het studiegebied, dat geteld werd in de periode rond laagwater, omvatte alle stranden, de havens van Nieuwpoort, Oostende, Blankenberge, de voorhaven van Zeebrugge, de IJzermonding en het Zwin. Met 60 à 70 % van het totaal aantal meeuwen bleek de Zilvermeeuw *Larus argentatus* steeds de algemeenste soort te zijn. De Grote Mantelmeeuw *Larus marinus* is met gemiddeld 5 % van het totaal aantal de minst algemene soort. Uit de tellingen komen de seizoenale verschillen in aantallen voor bijvoorbeeld Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus* (zomergast) en Stormmeeuw *Larus canus* (wintergast) mooi naar voor. Soorten die hun voedsel op zee zoeken en eerder aan land komen om uit te rusten werden meer in de havens aangetroffen dan bijvoorbeeld de Zilvermeeuw. In het winterhalfjaar bestaat 60 à 70 % van de Zilvermeeuwen uit adulte vogels. Voor de andere soorten ligt dit percentage nog hoger: ruim 80 % bij de Grote Mantelmeeuw en meer dan 90 % bij de Kleine Mantelmeeuw, Stormmeeuw en Kokmeeuw. Toekomstige tellingen zouden moeten uitwijzen of dit patroon van het voorkomen van de verschillende soorten meeuwen aan onze kust constant is of aan hevige fluctuaties onderworpen is.

ABSTRACT

*After a gap of almost ten years, several total and partial counts of gulls along the Belgian coast have been carried out during the period 1998-2001. The study area, always counted at low tide, consists of all tidal areas along the coastline: beach, harbours of Nieuwpoort, Oostende, Blankenberge and Zeebrugge (rear port), the Yzer estuary and the Zwin reserve. The Herring Gull *Larus argentatus* is the most common species and represents 60 to 70 % of the total number of gulls. The less abundant species is Great Black-backed Gull *Larus marinus* (5 % of total numbers). The counts also give a clear picture of seasonal differences in number between species, as for Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus* (summer visitor) and Common Gull *Larus canus* (winter visitor). Species that are mainly foraging at sea and only come to land to rest, are more found in harbour areas than other species as Herring Gull. During the winter season, 60 to 70 % of the Herring Gulls are adult birds. This proportion is even higher in other species: about 80 % in Great Black-backed Gull and more than 90 % in Lesser Black-backed Gull, Common Gull and Black-headed Gull *Larus ridibundus*. More counts in the near future will be needed to find out if the seasonal pattern of gull numbers along the Belgian coast is rather constant or is fluctuating strongly between years.*

RÉSUMÉ

*Après une lacune de presque dix ans, plusieurs recensements complets et partiels de mouettes furent effectués dans la période 1998-2001 le long de la côte belge. Le terrain d'étude, qui fut recensé par marée basse, renfermait toutes les plages, les ports de Nieuwpoort, d'Oostende, de Blankenberge, l'avant-port de Zeebruges, l'estuaire de l'Yser et le Zwin. Le Goéland argenté *Larus argentatus* semblait – constituant 60 % à 70 % du total des mouettes comptées – l'espèce la plus représentée. Le Goéland marin *Larus marinus*, avec ces 5 % en moyenne, est l'espèce la moins commune. Pour le Goéland brun *Larus fuscus* (hôte d'été) et le Goéland cendré *Larus canus* (hôte d'hiver) les différences saisonnières en nombre ressortent clairement des comptages. Les espèces qui cherchent leur nourriture en mer et qui ne descendent à terre que pour se reposer, furent plutôt découvertes dans les ports. Durant le semestre hivernal 60 à 70 % des Goélands argentés sont constitués d'oiseaux adultes. Pour les autres espèces ce pourcentage est encore plus élevé: plus de 80 % pour les Goélands marins et plus de 90 % pour les Goélands bruns, les Goélands cendrés et les Mouettes rieuses. Les comptages qu'on envisage à l'avenir devraient décider si ce modèle de la présence des différentes espèces de mouettes à notre côte s'avère constant ou s'il est soumis à de fortes fluctuations.*

Studiegebied en methode

Het studiegebied bestaat uit alle gebieden aan onze kust die aan de getijdenwerking onderhevig zijn. Naast alle stranden, met strandhoofden, zijn dat ook de IJzermonding te Nieuwpoort, de voorhavens van Oostende en Zeebrugge, het jachthaventje van Blankenberge en het Zwin te Knokke. De tellingen werden telkens uitgevoerd in de periode ruim voor tot even na laagwater omdat dan een idee kan verkregen worden van de functie van onze stranden als foeraergebied.

In totaal beschikken we over de resultaten van 9 totaalstellingen. Die vonden plaats op volgende data:

31-12-1989, 24-06-1990, 23-09-1990,
08-11-1998, 29-11-1998, 10-01-1999,
12-02-1999, 07-03-1999, 28-01-2001

Voor een totaalstelling werd beroep gedaan op gemiddeld tien vrijwilligers die elk een deeltraject telden, zodat het volledige studiegebied op hetzelfde moment geteld werd. Wanneer dan door omstandigheden toch een traject niet geteld werd, werd op basis van de andere tellingen een totaal aantal geschat voor de volledige kustlijn. Daarnaast werden ook op regelmatige basis

deeltrajecten geteld.

Ideale telomstandigheden zijn droog weer met een lichte tot vrij krachtige wind. Bij echt kalm weer is er te veel verstoring door wandelaars en bij krachtige wind (> 6 Bf) verlaten meeuwen het strand om in het meer beschutte achterland (polders en dokken) te gaan foerageren. Meerdere totaalstellingen werden afgelast wegens te slechte weersomstandigheden.

Hoewel alle soorten meeuwen geteld werden, beperkt dit artikel zich tot de vijf algemeenste: Zilvermeeuw *Larus argentatus*, Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*, Grote Mantelmeeuw *Larus marinus*, Stormmeeuw *Larus canus* en Kokmeeuw *Larus ridibundus*. Van de andere soorten meeuwen zijn de aantallen op onze stranden te klein om ze te verwerken in de verschillende studies.

Resultaten

Totaalaantallen en aantalsverhouding verschillende soorten

Het totaal aantal getelde meeuwen varieerde van 6651 in juni 1990 tot ruim 32.000 in september 1990 (Figuur 1). In de (mid-)winterperiode werden tot maximaal 24.000 ex.

geteld (december 1989). Na 1990 werd de kaap van 20.000 meeuwen niet meer overschreden. Het aantal tellingen is echter te gering om hieruit een dalende trend te kunnen afleiden.

Over alle tellingen heen is de Zilvermeeuw met telkens 60 à 70 % van het totaal aantal meeuwen de algemeenste soort aan onze kust (Tabel 1, Figuur 2). Enkel op de eerste totaalstelling (31/12/1989) was dit niet het geval. Op die telling was het aantal Kokmeeuwen, met 42,5 %, veel hoger dan op alle volgende tellingen. Op alle andere tellingen lag het aandeel Kokmeeuwen rond de 20 %. Grote Mantelmeeuwen maken gemiddeld 5 % uit van het totaal aantal meeuwen. Deze soort gaat bij rustig weer het snelst op zee foerageren. Dit verklaart de soms zeer lage aantallen. Uit de aantalsverhoudingen blijkt onmiddellijk dat de Kleine Mantelmeeuw een zomervogel en doortrekker is. 's Winters, zeker bij vorst, zitten er nagenoeg geen aan onze kust. De Stormmeeuw blijkt dan weer een duidelijke wintergast te zijn, met 10 à 15 % van het totaal aantal op de tellingen in de periode december-februari.

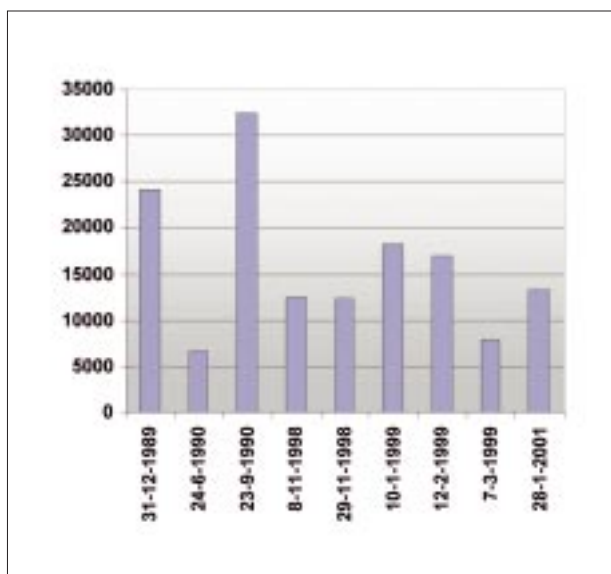

Typisch beeld van de Belgische kustlijn met zandstrand en golfbrekers (Foto: Geert Spanoghe)

	31-12-1989	24-6-1990	23-9-1990	8-11-1998	29-11-1998	10-1-1999	12-2-1999	7-3-1999	28-1-2001
Zilvermeeuw	9668	3742	19272	8600	8120	11500	12120	5817	8000
Grote Mantelmeeuw	1168	292	1848	720	1280	230	51	218	283
Kleine Mantelmeeuw	156	226	5651	950	120	60	1	116	24
Stormmeeuw	2876	64	1136	270	840	2240	2600	149	2178
Kokmeeuw	10255	1561	3998	2000	2030	4220	2093	1669	2715

Tabel 1. Overzicht van de aantallen getelde meeuwen tijdens verschillende totaaltellingen langs de Belgische kust. In juni en september 1990 ontbraken de gegevens van enkele kleinere trajecten.

Table 1. Number of counted gulls during several simultaneous counts along the entire Belgian coast. In June and September 1990, a small part of the coast was not counted.

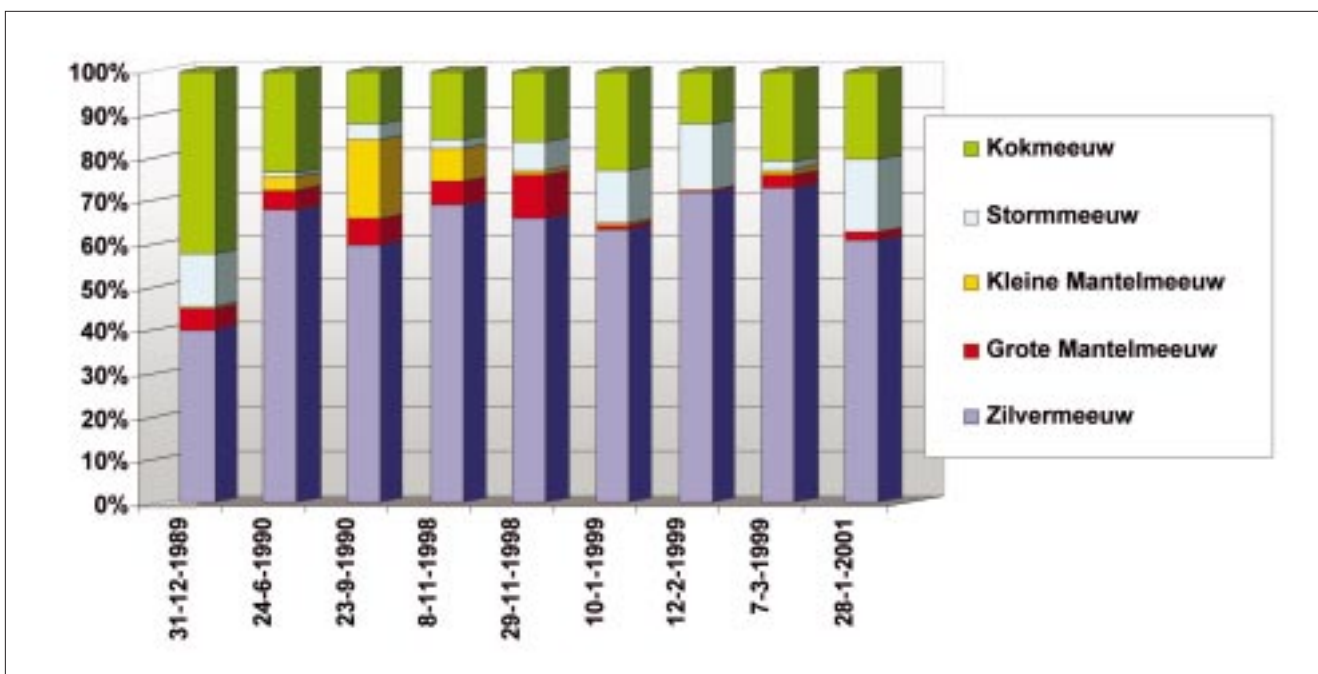

Figuur 1: Totaal aantal meeuwen tijdens de totaaltellingen langs de Belgische kust.

Figure 1: Number of gulls during several counts along the entire Belgian coast.

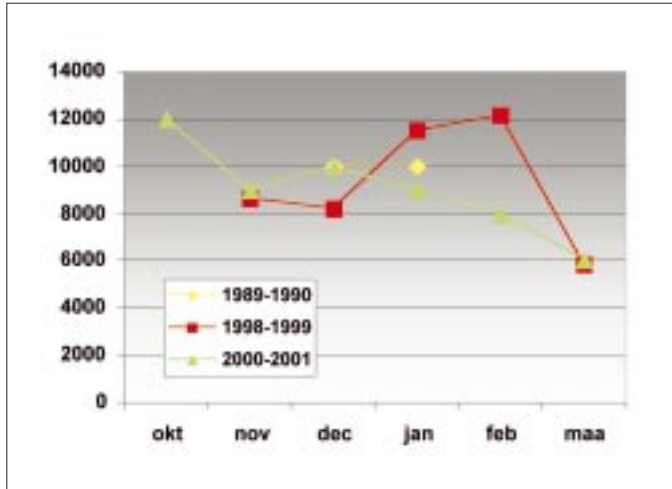

Zilvermeeuwen *Larus argentatus* op het strand te Blankenberge (Foto: Geert Spanoghe)

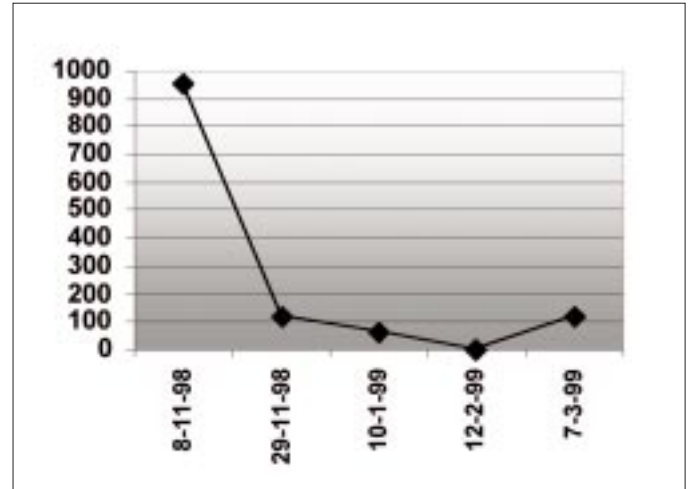

Figuur 2: Aantalsverhoudingen (procentueel) van de verschillende soorten meeuwen tijdens de totaaltellingen langs de Belgische kust.

Figure 2. Species composition of gulls during counts along the Belgian coast.

Figuur 3: Aantalsverloop van de Zilvermeeuw tijdens het winterhalfjaar.
Figure 3: Seasonal pattern of Herring Gull during the winter season.

Figuur 4: Aantalsverloop van de Kleine Mantelmeeuw tijdens het winterhalfjaar 1998-1999.
Figure 4: Seasonal pattern of Lesser Black-backed Gull during the winter season 1998-1999.

Aantalsverloop en leeftijdsverhouding per soort in het winterhalfjaar

Zilvermeeuw

Het aantal Zilvermeeuwen langs de Vlaamse kust schommelde tijdens het winterhalfjaar steeds rond de 10.000 exemplaren. Een duidelijk winterpiek werd nooit vastgesteld. Vooral in het najaar (september-oktober) kunnen hogere aantallen pleisteren zoals blijkt uit de septembertelling van 1990 (bijna 20.000 vogels). Vanaf maart nemen de aantallen duidelijk af. Dit ligt in de lijn van de verwachtingen aangezien dan de terugtrek van broedvogels naar de kolonies al grotendeels plaatsgevonden heeft. Wel blijft een relatief groot aantal onvolwassen vogels ook in de zomer langs onze

stranden aanwezig (tot 4500 in juni 1990). Slechts 8,1 % van het aantal Zilvermeeuwen in het winterhalfjaar 1998-1999 werd in de havens aangetroffen. De meeste hiervan waren bovendien niet aan het foerageren. Onze stranden en strandhoofden blijken voor deze soort wel een belangrijk foerageergebied te zijn. In het winterhalfjaar 1998-1999 bestond begin november 60 % van het aantal Zilvermeeuwen uit adulte vogels. In de winter liep dit op tot 70 %. Vanaf eind februari begonnen adulte vogels weg te trekken en kwamen immature vogels in de meerderheid. Begin maart was bijna 80 % van de Zilvermeeuwen immatuur. Bij een deelstudie te Nieuwpoort lagen de verhoudingen 's winters iets dichter bij

elkaar. Bovendien kwamen de immature vogels hier veel vroeger in de meerderheid, omstreeks half januari. Uit alle tellingen blijkt dat nabij de havens van Nieuwpoort, Oostende en Blankenberge het procentueel aandeel immature vogels altijd hoger ligt. Bij de immature vogels waren de eerstewinter vogels steeds in de meerderheid. Dit liep soms op tot 80 % van het totaal. Aan de Oostkust bleken in verhouding meer adulte vogels te zitten dan elders en bij de immature vogels waren hier bovendien ook meer dervedwinters.

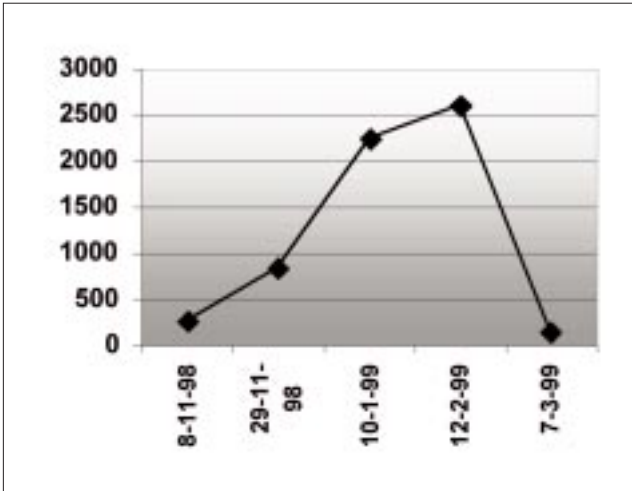
In het winterhalfjaar 2000-2001 was van oktober tot half januari gemiddeld meer dan 70 % van de Zilvermeeuwen adult. Vanaf begin januari begonnen de immature vogels in verhouding toe te nemen naar 65 % midden maart. Nabij havens en op trajecten met veel strandhoofden zaten relatief meer immature vogels. Een belangrijk verschil met de periode 1998-1999 was dat tweedewinters nu ook duidelijk aanwezig waren, in de periode december-februari soms in hogere aantallen dan eerstewinters. Dit heeft vermoedelijk te maken met de groei van de kolonies Zilvermeeuwen langs onze kust. Tweedewinter vogels blijven gemiddeld dichter bij de kolonies overwinteren dan eerstewinter vogels of blijven minder lang in een verder gelegen overwinteringsgebied.

Grote Mantelmeeuw

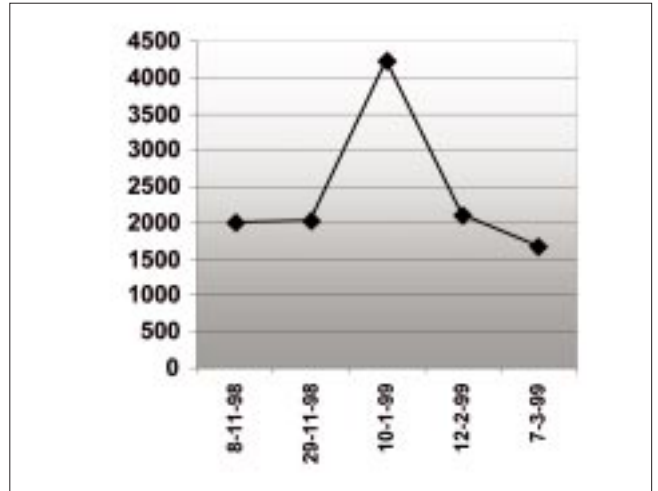
Deze soort trekt bij kalm weer (< 6 Bf) resoluut naar open zee. Hierdoor zijn de getelde aantallen soms zeer uiteenlopend. We kunnen stellen dat er 's winters iets over de

Zilvermeeuwen *Larus argentatus* op en naast golfbreker te Blankenberge (Foto: Geert Spanoghe)

Figuur 5: Aantalsverloop van de Stormmeeuw tijdens het winterhalfjaar 1998-1999.
Figure 5: Seasonal pattern of Common Gull during the winter season 1998-1999.

Figuur 6: Aantalsverloop van de Kokmeeuw tijdens het winterhalfjaar 1998-1999.
Figure 6: Seasonal pattern of Black-headed Gull during the winter season 1998-1999.

1000 exemplaren, soms tot 1300, op onze stranden pleisteren. De geschatte 2.000 exemplaren op 23 september 1990 doen weer een herfstpiek vermoeden.

In het winterhalfjaar 1998-1999 werd 41 % van de Grote Mantelmeeuwen in de havens geteld, waar zij gewoon uitrustten. Slechts een zeer klein aandeel van de Grote Mantelmeeuwen gebruikt het strand en de havens om te foerageren. Ze zoeken hun voedsel vooral op zee.

In het winterhalfjaar 1998-1999 bestond van november tot februari meer dan 80 % van het aantal Grote Mantelmeeuwen uit adulte vogels. Op de maarttelling was dit net 50 %.

In het winterhalfjaar 2000-2001 bedroeg het aandeel adulten ook meer dan 80 % in de periode november-februari. In de Zeebrugse voorhaven werden op 10 november 2000 zelfs 385 adulte vogels en slechts 15 immaturren geteld. Het aandeel eerste-winter vogels binnen de immaturren lag 's winters iets boven de 50 %. De aantallen zijn echter te klein om een duidelijk beeld te krijgen.

Kleine Mantelmeeuw

De Kleine Mantelmeeuw vertoont de duidelijkste trend in de loop van het winterhalfjaar. De hoogste aantallen zitten hier in de vroege herfst. Tot begin november komen vrij hoge aantallen voor. Daarna dalen de aantallen snel tot soms maar enkele tientallen vogels tijdens vorstperiodes. Deze trend zie je mooi tijdens het winterhalfjaar 1998-1999, met een telling tijdens een vorstperiode (12 februari 1999).

Grote Mantelmeeuwen *Larus marinus* op het strand te Lombardsijde (Foto: Geert Spanoghe)

Tijdens dit winterhalfjaar werd 26,8 % van de Kleine Mantelmeeuwen in de havens aangetroffen. De Kleine Mantelmeeuw is net zoals de Grote Mantelmeeuw een soort die nagenoeg alleen komt uitrusten op onze stranden en in onze havens. Hij zoekt zijn voedsel op zee. 's Winters bestaat meer dan 90 tot zelfs 95 % van de Kleine Mantelmeeuwen uit adulte vogels. Immaturre vogels beginnen maar goed te arriveren in de loop van maart.

Stormmeeuw

De Stormmeeuw vertoont een duidelijke winterpiek. In de periode december-februari pleisteren er 2 tot 3000 exemplaren langs onze kust. De telling van 23 september

1990 met 1.136 exemplaren doet ook een herfstpiek vermoeden. Op deeltellingen in de herfst van 2000 werd deze piek niet opgemerkt.

In het winterhalfjaar 1998-1999 zat net geen 23 % van de getelde Stormmeeuwen in de havens. Eigenlijk ging het nagenoeg alleen om de Zeebrugse voorhaven. Deze soort foerageert zowel op het strand, in de branding als op zee. Ze wordt nooit foeragerend op de strandhoofden aangetroffen.

In de periode november-maart bestaat meer dan 90 % van het aantal Stormmeeuwen uit adulte vogels. Steekproeven in het binnenland geven een aandeel van minder dan 80 % adulte vogels

in dezelfde periode. In maart begint het aandeel immaturren langs de kust geleidelijk te stijgen naar meer dan 80 % tegen half april. Tweedewinter vogels werden 's winters wel bij de adulten meegerekend omdat deze tijdens tellingen niet snel genoeg op leeftijd kunnen gebracht worden.

Kokmeeuw

Het fameuze aantal van 10.255 exemplaren op 31 december 1989 werd nooit meer geëvenaard. Of dat aantal toen uitzonderlijk was (weersomstandigheden?) zal waarschijnlijk niet meer achterhaald kunnen worden. Tijdens het winterhalfjaar 1998-1999 zien we een winterpiek op 10 januari met 4220 exemplaren. Uit andere tellingen blijkt dat de aantallen in de periode december-februari eerder gelijk blijven, zonder duidelijke piek. 19 % van het totaal aantal Kokmeeuwen werd in de havens geteld. Voor deze soort lijkt de Zeebrugse voorhaven veel minder belangrijk te zijn dan de havens te Oostende en Nieuwpoort. Dit in tegenstelling tot de Stormmeeuw.

Meer dan 98 % van de Kokmeeuwen bestaat in het winterhalfjaar uit adulte vogels. Zelfs in maart lijkt het aandeel adulte vogels niet te verminderen. Eerstewinter vogels lijken onze kust te mijden. De weinige jonge vogels zitten dan meestal nog waar brood aan de meeuwen wordt gevoerd. Tientallen steekproeven uit het binnenland (vooral het Gentse) geven een aandeel van gemiddeld 20 % eerstewinter vogels in dezelfde periode.

Besluit

Uit de resultaten van de tot nu toe uitgevoerde tellingen en studies hebben we een idee van de aantallen meeuwen langs onze kust. De tellingen van verschillende winter-

Kokmeeuwen *Larus ridibundus* op het strand te Heist (Foto: Geert Spanoghe)

halfjaren lijken, op enkele uitzonderingen na, in grote lijnen overeen te komen. Om een beter beeld te krijgen zijn echter meer tellingen noodzakelijk. Bepaalde pieken of dalen in de aantallen tijdens een telling kunnen immers aan specifieke weersomstandigheden gelegen hebben. Slechts door jaarlijks verschillende tellingen te organiseren over het gehele winterhalfjaar kunnen we te weten komen of het aantalsverloop van de verschillende soorten door de winter heen dezelfde trend volgt. Ook om tot conclusies te komen over eventuele afname of toename door de jaren heen, zijn jaarlijks tellingen noodzakelijk. Mede door dit artikel hopen we op een toenemende interesse voor toekomstige totaalstellingen, niet in het minst bij potentiële tellers.

Dankwoord

Nico Geiregat, Bart Heirweg, Davy De Groote, Pieter Vantieghem, Eef Thoen, Ward Vercruysse, Han Remaut, Gunter De Smet,

Frederik Hendrickx, Dries Bonte, Hilbran Verstraete, Bart Vantorre, Joeri Manhout, Frank Dewaele, Johan Buckens, Tim Goethals, Claude Velter, Arnaud Duez, Jeroen Van Waeyenberghe, Jan Seys, Dries Bonte, Peter Sys, Serge Allein, Tim Goethals, Paul Lingier, Luc Boudolf, Bart en Piet Opstaele, Luc Maertens, Jürgen Vanpraet, Georges De Putter, Guido Orbie, Frank De Scheemaeker, Frederik Willemyns, Roland Vannieuwenhuysse, Rik De Jaegher, John Van Gompel, Patrick Lust, Willy Dias en Filip De Ruwe worden uitermate bedankt als tellers tijdens de totaalstellingen langs de Belgische kust. Zonder de onbezoldigde inzet van dergelijke vrijwilligers zou maar weinig informatie over onze Vlaamse avifauna bekend raken.

Referenties

- Devos K. & R. Debruyne, 1990. Overwinterende meeuwen langs de Vlaamse kust: een totaalstelling in december 1989. *Mergus* 4: 2-13.
- Devos K. & R. Debruyne, 1991. Totaalstellingen van meeuwen langs de Vlaamse kust in juni en september 1990. *Mergus* 5: 97-108.
- Engledow H., G. Spanoghe, A. Volckaert, E. Coppejans, S. Degraer, M. Vincx & M. Hoffman, 2001. *Onderzoek naar (1) de fysische karakterisatie en (2) de biodiversiteit van strandhoofden en andere harde substraten langs de Belgische kust*. Rapport IN.D.2001.20. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Spanoghe G., 1999. *Aantallen en verspreiding, gedrag en habitatkeuze van meeuwen (Laridae) aan de Vlaamse kust in het winterhalfjaar*. Licentiaatsverhandeling UC, faculteit van de wetenschappen, vakgroep Biologie: pp 115.
- Stienen E.W.M., J. Van Waeyenberghe & H. Vercruysse, 2002. Zilvermeeuw *Larus argentatus* en Kleine Mantelmeeuw *L. fuscus* als broedvogel in Vlaanderen. *Natuur.oriolus* 68 (3): 104-110.